

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียนในโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน นักเรียนโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ มีปัญหาด้านการแต่งกาย 23 คน มารยาทงาม 22 คน การตรงต่อเวลา 5 คน และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน 35 คน รวมทั้งหมด 35 คน

2. การพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียนในโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้กลยุทธ์ประชุมระดมสมอง และใช้กิจกรรมอบรมพุทธรูป กิจกรรมคลินิกนักเรียนและกิจกรรมเยี่ยมบ้าน และกิจกรรมครูประจำคุ้ม ทำให้นักเรียนมีระดับการพัฒนาในระดับมากทุกด้านดังนี้

การแต่งกาย นักเรียนกลุ่มเป้าหมายส่วนมากมีพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ก่อน การพัฒนามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.96 และหลังการพัฒนา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 มีการพัฒนาระดับมาก การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของทางโรงเรียน แต่จะมีปัญหากับนักเรียนชายซึ่งเป็นปัญหาความคิดเล็กน้อยไม่อยู่ในเกณฑ์กำหนด ถือว่าบรรลุเป้าหมายในระดับหนึ่งแต่พฤติกรรมของนักเรียนชายที่พบได้รับการแก้ไข และผลเป็นที่น่าพอใจควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและแก้ไขเป็นรายบุคคลต่อไป

มารยาทงาม ได้แก่ การเดิน การนั่ง การไหว้ และการรับของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายทำให้นักเรียน มีพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นมาก ก่อนการพัฒนา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.48 และหลังการพัฒนา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 โดยมีการพัฒนาระดับมาก นักเรียนก้มหัวเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ ยกมือไหว้ ยกมือไหว้ก่อนและหลังรับสิ่งของ นั่งลงก่อนที่จะพูดกับครูขณะที่ครูนั่ง ยืนสำรวจเวลาพูดกับครูส่วนนักเรียนที่ยังปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ได้ คุณครูก็จะแนะนำทันที

การตรงต่อเวลา นักเรียนกลุ่มเป้าหมายทุกคนมีพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ก่อนการพัฒนามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.18 และหลังการพัฒนามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 โดยมีระดับการพัฒนาในระดับมาก นักเรียนมาโรงเรียนทันเข้าแถวเคารพธงชาติ ส่งงานทันตามกำหนดเวลา บรรลุเป้าหมายแต่นักเรียนบางส่วนซึ่งมีจำเป็นจำนวนน้อยมากซึ่งไม่เข้าเกณฑ์ที่ทางโรงเรียนกำหนด ที่ยังปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ได้ ทั้งนี้อาจมาจากสภาพทางครอบครัวและปัญหาทางบ้าน ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจกับผู้ปกครองและเอาใจใส่มากขึ้นและให้ความช่วยเหลือมากกว่าคนอื่นเป็นพิเศษ

การรักษาความสะอาดห้องเรียนและบริเวณ โรงเรียนนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ทุกคนมีพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ก่อนการพัฒนามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.84 และหลังการพัฒนามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 โดยมีระดับการพัฒนาในระดับมาก นักเรียนส่วนใหญ่รับผิดชอบต่อหน้าที่เวรรักษาความสะอาดของห้องเรียนและบริเวณ โรงเรียนเป็นที่ น่าพอใจ นักเรียนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ปฏิบัติตามและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

อภิปรายผล

สภาพปัจจุบัน และปัญหา คุณธรรมด้านวินัยนักเรียนในโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

สภาพปัจจุบันที่ผู้บริหาร โรงเรียน ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกัน กำหนดพันธกิจ ส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนมีวินัยต่อตนเอง ได้แก่ การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการรักษาความสะอาดห้องเรียนและบริเวณ โรงเรียน ตามมาตรฐาน ด้านผู้เรียนมาตรฐานที่ 1 มีคุณภาพในระดับพอใช้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน. 2546 : 4) และด้านผู้เรียน มาตรฐานที่มีคุณภาพในระดับดี (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน. 2549 : 16)

แต่ในปีการศึกษา 2553 โรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ นักเรียนยังมีปัญหาคุณธรรมด้านวินัยต่อตนเอง ได้แก่ การแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และวินัยต่อส่วนรวม ได้แก่ การรักษาความสะอาดห้องเรียนและบริเวณ โรงเรียน แสดงว่ายังขาดการดำเนินการพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยในตนเองและต่อส่วนรวมแก่นักเรียนอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ เห็นได้จากการประชุมระดมสมอง ผู้วิจัยและกลุ่มผู้ร่วมวิจัย จึงมีความคิดเห็นร่วมกันที่จะพัฒนาคุณธรรมด้านวินัย เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะพัฒนานักเรียนให้ประสบความสำเร็จในด้านอื่นๆ โดยให้เกิดการเนินการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เกิดความต่อเนื่อง และเป็นจุดเด่นของโรงเรียนต่อไป

จากการประชุมแบบมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัยและผู้ให้ข้อมูลเพื่อหาแนวทางพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยในตนเองและต่อส่วนรวมของนักเรียนโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 สามารถสรุปกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา ดังนี้

1. กิจกรรมอบรมพุทธบุตร
2. กิจกรรมนักเรียนตัวอย่าง
3. กิจกรรมคลินิกนักเรียน
4. กิจกรรมเยี่ยมบ้าน
5. กิจกรรมครูประจำคุ้ม

ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาพฤติกรรมวินัยนักเรียน พบว่านักเรียนมีปัญหาด้านการแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน โรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม หลังจากกลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้ จากการประชุมระดมสมอง ได้วิเคราะห์ปัญหา และหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยเชิญผู้ปกครองและนักเรียนมารับทราบรู้ปัญหา สร้างความเข้าใจ เพื่อหาแนวทางแก้ไขและข้อตกลงในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ให้ความรู้โดยการจัดกิจกรรมอบรมพุทธบุตรกิจกรรมนักเรียนตัวอย่าง กิจกรรมคลินิกนักเรียน กิจกรรมเยี่ยมบ้านและกิจกรรมครูประจำคุ้มเพื่อสร้างความตระหนัก การยกย่องชมเชยและให้รางวัลสำหรับนักเรียนที่เป็นแบบอย่างที่ดี โดยครู นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน การให้คำปรึกษา คำแนะนำสร้างความใกล้ชิด ความอบอุ่น ความมั่นใจ ให้ความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้ นักเรียนแต่ละคนรู้จักตนเองเป็นอย่างดี ไปเยี่ยมบ้านนักเรียน และประสานกับผู้นำหมู่บ้านเพื่อรับทราบความเป็นอยู่ของนักเรียน สอบถามปัญหา ทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง และให้ความเป็นกันเองกับนักเรียนและผู้ปกครองเพื่อร่วมกันช่วยแก้ไขปัญหานักเรียน ทำให้การพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียน ด้าน การแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการแก้ปัญหาคติกรรมวินัยนักเรียน ลดลงมากและนักเรียนมีพฤติกรรมวินัยที่ดีขึ้นมาก คือในด้านการแต่งกาย การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณ โรงเรียน นักเรียนทุกคนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของทางโรงเรียน มาโรงเรียนแต่เช้าทันเข้าแถวเคารพธงชาติ ส่วนในด้านการทำงานที่มอบหมายและด้านการเข้าร่วมกิจกรรมของ โรงเรียนจะมีนักเรียนเพียงจำนวนน้อยที่ยังปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ได้ ต้องได้รับการพัฒนามากขึ้น นักเรียนส่วนมากมีพฤติกรรมที่น่าพึงพอใจ ทั้งนี้เนื่องจากได้รับความร่วมมือจาก ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียนและผู้นำหมู่บ้านเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ สุภาพ วงษามาตย์ (2547 : บทคัดย่อ) ซึ่งพบว่า การพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียน โดยใช้กลยุทธ์ ประชุมระดมสมองกิจกรรมนักเรียนตัวอย่าง กิจกรรมคลินิกนักเรียน และกิจกรรมการเยี่ยมบ้านกิจกรรมครูประจำคุ้ม ช่วยพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียน ด้านการแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน ได้เป็นอย่างดี

2. เพื่อพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียนในโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต1

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีวินัย การแต่งกาย มารยาทงาม และการตรงต่อเวลา นักเรียนกลุ่มเป้าหมายสามารถปฏิบัติได้ตามเกณฑ์ที่โรงเรียนตั้งไว้คือระดับมากได้ทุกคน วินัยด้านการรักษาความสะอาดห้องเรียนและบริเวณ โรงเรียน นักเรียนกลุ่มเป้าหมายสามารถปฏิบัติได้ตามเกณฑ์ที่โรงเรียนตั้งไว้คือ ระดับมากได้ทุกคน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้จัดทำกิจกรรมอบรม พุทธบุตร โดยได้ให้ความรู้ฝึกประสบการณ์ให้การอบรมปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมด้านการแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณ โรงเรียน ให้ นักเรียนทราบ และเกิดความตระหนัก รู้จักผิดชอบชั่วดี นักเรียนสามารถปฏิบัติตนอยู่ในกรอบระเบียบของโรงเรียน และสามารถอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับ สุนน อมรวิวัฒน์ (2542 : 14) ที่กล่าวว่าครูอาจารย์ที่จะสอนลูกศิษย์ให้มีวินัยที่ยั่งยืนได้นั้นควรนำหลักการสอนในลักษณะไตรสิกขาซึ่งเป็นการฝึกอบรมจิตใจให้ถึงพร้อมซึ่งมี ศีล สมาธิ ปัญญาและควรมีลักษณะบูรณาการอันเป็นปัจจัยที่ต่อเนื่องกันไปในการดำเนินกิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน ดำเนินการโดยเชิญ ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำหมู่บ้าน และนักเรียนกลุ่มเป้าหมายมาร่วมประชุมกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย เพื่อรับทราบปัญหา สร้างความเข้าใจกับปัญหาเพื่อกำหนดแนวทางและสร้างข้อตกลงในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ วันเพ็ญ บุตรดี (2545 : บทคัดย่อ) ซึ่งกล่าวได้ว่า การให้ผู้เรียนมาร่วมกันประเมินให้ผู้เรียนประเมินตนเองและผู้ปกครองประเมินร่วมด้วยจะทำให้ภาพที่ดี ทำให้ผู้เรียนที่มีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมได้ โดยไม่มีใครบังคับหรือตักเตือนปฏิบัติด้วยความเต็มใจและชื่นชมต่อผลงานของตนเอง นับว่าเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ กิจกรรมนักเรียนตัวอย่าง โดยกลุ่มผู้ร่วมวิจัย ครูและนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเสนอชื่อนักเรียนหรือนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ที่มีพฤติกรรมความมีวินัยทั้ง 2 ด้าน ที่เป็นแบบอย่างหรือตัวอย่างที่ดีใคร ได้คะแนนมากอันดับที่ 1-3 จะมอบเกียรติบัตรและรางวัลซึ่งสอดคล้องกับ วิภา ทาโบราณ (2541 : บทคัดย่อ) ซึ่งกล่าวว่า นักเรียนที่ได้รับแรงเสริมตามทฤษฎีการวางเงื่อนไขผลกระทำ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อเพื่อนสูงขึ้น กิจกรรมคลินิกนักเรียนดำเนินการ โดยกลุ่มผู้ร่วมวิจัย จัดกลุ่มหมุนเวียนให้บริหารเพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียนและช่วยแก้ปัญหานักเรียนเป็นรายบุคคล จากพฤติกรรมด้านการแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน ที่เป็นปัญหาในช่วงเอนะแนวให้ความใกล้ชิด ความอบอุ่น ความมั่นใจ ให้ความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้ นักเรียนแต่ละคนรู้จักตนเองเป็นอย่างดี รู้ถึงความสามารถและขอบเขตแห่งความสามารถของตน สามารถตัดสินใจและเลือกได้อย่างฉลาด สามารถปฏิบัติตนด้วย

ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม สำเร็จตามเป้าหมาย รับผิดชอบต่อหน้าที่ในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย พยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับกรมวิชาการ (2544 : 213-215) ซึ่งกล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาความรับผิดชอบ โดยผู้ใหญ่ต้องให้ความสนใจธรรมชาติของเด็กให้คำแนะนำและมอบหมายงานให้เด็กทำและรู้จักช่วยตนเอง ควบคุมแนะนำ เมื่อจำเป็นฝึกให้มีเหตุผล และต้องปลูกฝังความมีระเบียบวินัยอันดีงามแก่เด็กอยู่เสมอ กิจกรรมการเยี่ยมบ้านดำเนินการ โดยกลุ่มผู้ร่วมวิจัยไปเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อรับทราบความเป็นอยู่ของนักเรียนสอบถามปัญหา ทำความเข้าใจกับผู้ปกครองและให้ความเป็นกันเองกับนักเรียนและผู้ปกครองเพื่อร่วมกันช่วยแก้ปัญหาของนักเรียน สอดคล้องกับ พูนสวัสดิ์ นาคเสน (2544 : บทคัดย่อ) ซึ่งกล่าวถึงปัญหาการกระทำผิดวินัยของนักเรียนนั้นมีสาเหตุหลายประการ ส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมทางครอบครัว เช่น พ่อแม่ยากจนหรือร่ำรวยมากเกินไป พ่อแม่แยกกันอยู่ ขาดคนเอาใจใส่ดูแล พ่อแม่ประพฤตินิดไม่ดีหรือไม่เข้าใจธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงตามวัย และเพศของเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวมากหรือน้อยเกินไป ความเข้มงวดหรือหย่อนยานเกินไปด้านวินัยมากเกินไป บ้านตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น แหล่งชุมชนแออัด แหล่งอบายมุข แหล่งสถานเริงรมย์

ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียนในโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ด้านการแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณ โรงเรียน กลยุทธ์ที่ใช้ได้แก่ กิจกรรมอบรมพุทธบุตร กิจกรรมนักเรียนตัวอย่าง กิจกรรมคลินิกนักเรียน กิจกรรมการเยี่ยมบ้าน และกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น ช่วยพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียน ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามยังมีจุดอ่อนคือนักเรียนบางส่วนยังไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมวินัยแบบยั่งยืน ครูต้องคอยให้คำแนะนำ ตักเตือนและดูแลอย่างใกล้ชิดควรได้รับการพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยอย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจนต้องใช้เวลาไปประกอบอาชีพ มีข้อจำกัดในการดูแลนักเรียนไปนอกโรงเรียนของตนเอง ผู้บริหารโรงเรียนจึงควรให้ความสำคัญและสร้างความตระหนักกับบุคลากรทุกฝ่าย สนับสนุน งบประมาณและจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ เพื่อกำกับดูแลงานวินัยของโรงเรียนเพิ่มบทบาทนักเรียนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยของตนเอง ในรูปของคณะกรรมการนักเรียน โดยดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมด้านวินัย อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากการวิจัย พบว่า ปัญหาพฤติกรรมคุณธรรมด้านวินัยนักเรียน ได้แก่ การแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน นอกจากจะสร้างข้อตกลงในการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันและอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายแล้ว การจัดกิจกรรมของครูเพื่อให้เกิดเกิดความตระหนัก ความร่วมมือของครู อาจารย์ทุกคนในโรงเรียน ผู้ปกครอง ตัวนักเรียน และผู้นำหมู่บ้าน มีส่วนสำคัญในการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน และควรดำเนินการจริงจังต่อเนื่องให้มีประสิทธิภาพดังนั้นผู้บริหารควรกำชับครูประจำชั้นและครูผู้สอนทุกคนให้ดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดีเพราะครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนา

1.2 จากการวิจัย พบว่า แนวทางและรูปแบบของการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียนในโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 นี้ มีเวลาจำกัด ดังนั้นจึงควรขยายเวลาเพิ่มเติมให้ได้ตลอดปีการศึกษาและต่อเนื่องเป็นแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนต่อไป เพื่อให้ร่วมกันพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียน ด้านการแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ

1.3 จากการวิจัย พบว่า โรงเรียนควรกำหนดนโยบาย และแผนปฏิบัติการภายในโรงเรียนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมด้านวินัยนักเรียน ด้านการแต่งกาย มารยาทงาม การตรงต่อเวลา และการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนมั่นใจในการปฏิบัติและเกิดความยั่งยืน

1.4 จากการวิจัย พบว่า การนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ทำให้การพัฒนาวินัยนักเรียนประสบสำเร็จ ดังนั้นโรงเรียนควรมีการนิเทศ ติดตาม กำกับดูแล อย่างใกล้ชิด และให้คำปรึกษากับนักเรียนตลอดเวลาที่เกิดปัญหา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 การทำวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาเรื่องการพัฒนาจริยธรรมด้านอื่น ๆ
- 2.2 ควรวิจัยคุณธรรมด้านวินัย กับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา
- 2.3 ควรทำการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง